

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

R.J. Gadney

Alo?
Albert
Einstein
la telefon

Traducere din engleză și note
de Mihnea Gafița

HUMANITAS
fiction

Redactor: Gabriela Trășculescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Vasile
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu
Prelucrări digitale: Dan Dulgheru

Tipărit la Real

R.J. GADNEY
ALBERT EINSTEIN SPEAKING
Copyright © R.J. Gadney, 2018
Published by arrangement with Canongate Books Ltd,
14 High Street, Edinburg EH1 1TE
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2019, pentru prezenta traducere românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GADNEY, R.J.
Alo? Albert Einstein la telefon / R.J. Gadney;
trad. din engleză și note de Mihnea Gafița. –
București: Humanitas Fiction, 2019
ISBN 978-606-779-565-3
I. Gafița, Mihnea (trad.)
821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 / 408 83 50, fax 021 / 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

*Pentru Nell, Jago, Toby, Elliot
&
Tom*

„Dacă ar avea toată lumea o viață cum am eu,
n-ar mai fi nevoie de romane.“

Albert Einstein, în vârstă de douăzeci de ani,
către sora lui, Maja, în 1899

UNU

Princeton, New Jersey

14 martie 1954

— Alo? Albert Einstein la telefon.

— Cine? – întrebă vocea de față de la celălalt capăt al firului.

E dimineața zilei în care Albert împlinește șaptezeci și cinci de ani. Stă așezat la biroul său de lucru, de la etajul întâi al căsuței sale de pe strada Mercer, de la Princeton, dând paginile unui album de fotografii pe care scrie, cu litere în relief, argintii:

ALBERT EINSTEIN SAMMELALBUM

Își apasă mai tare pe ureche receptorul de plastic al telefonului Western Electric.

— Îmi pare rău, zice fata. Probabil c-am greșit numărul. Are un accent de Boston, prețios.

— Nu, deloc, n-ați greșit numărul, zice Albert.

— Nu? Îmi dați voie, domnule, vă rog, să vă întreb: ce număr aveți?

— Nu știu...

— Nu știți ce număr de telefon aveți? Sunteți Albert Einstein. Cum se face că omul de știință cel mai cunoscut din lume nu-și cunoaște propriul număr de telefon?

— Niciodată nu memora ceva ce poți căuta într-o carte, zice Albert. Sau, și mai bine, pune pe altcineva să caute în locul tău.

Fire de tutun incandescente se împrăștie din pipa lui din lemn de erică peste o scrisoare de la fizicianul german Max Born. Albert le stinge cu palma.

— Foarte bine, domnule, zice fata. Îmi pare rău că v-am deranjat.

— Nu m-ai deranjat câtuși de puțin, domnișoară. Câți ani ai dumneata?

— Șaptesprezece.

— Eu împlinesc azi șaptezeci și cinci.

— Serios? Șaptezeci și cinci... nu e puțin lucru. La mulți ani!

— Mulțumesc. Mi-ai făcut un cadou minunat de ziua mea.

— Un cadou?

— Ai creat o problemă filozofică interesantă. Ai greșit numărul. Dar e greșit pentru dumneata numărul meu. Pentru mine, e numărul corect. Iată o încurcătură de-a dreptul bizară. Cum te numești?

— Mimi Beaufort...

— De unde suni?

— De unde stau, din apropiere de Princeton.

— De unde stai, vasăzică – și locuința dumitale stabilă unde este?

— La Greenwich, comitatul Fairfield, în Connecticut.

— Frumos loc, îl știu. Oare ai de gând să mă mai suni?

— Dacă sunteți cu adevărat Albert Einstein, vă mai sun.

Sigur că da.

Albert își răsucește între degete mustața stufoasă și albă.

— Caută-mă în cartea de telefoane.

Piciorul său drept se scutură și saltă. Montul i se ridică și-i coboară grăbit. I se contractă mușchii gambei. Albert nu este câtuși de puțin conștient că piciorul său e capabil de mișcări atât de rapide.

Pufăind absent din pipa umplută cu tutun „Revelation“, un amestec făcut special de Philip Morris și Casa de Windsor, Albert stă cu ochii ațintiți la felicitările și telegramele stivuite pe birou și pe celelalte mese, chiar și pe pupitrul de lemn pentru partituri. N-are nici cea mai vagă idee de la cine le-a primit.

Sunt și telegrame de felicitare, de la oameni pe care-i cunoaște personal: Jawaharlal Nehru, Thomas Mann, Bertrand Russell și Linus Pauling.

Se foiește pe scaun, incomodat, sâcâit de durerea pe care o resimte la ficat.

Deschide numărul din *The New York Times*, unde găsește citată, în pagina cu editorialul, opinia lui George Bernard Shaw, că istoria îi va reține numele lui Albert drept egalul unora ca Pitagora, Aristotel, Galilei și Newton.

Pe scaune, pe scrinuri de mahon, pe diverse măsuțe, tro-nează lucrări academice de la Institutul de Studii Avansate al Universității Princeton, șapirografiate în mod special, pentru a-i fi supuse atenției – lucrări de la matematicieni, fizicieni, arheologi, astronomi și economiști. Un stativ cu pipe din același lemn de erică stă lângă mai multe suporturi de creioane, în fața unui gramofon cu discuri de vinil, cele mai multe cu muzică de vioară și pian, de Bach și Mozart.

Patru portrete sunt atârinate pe un perete. Unul este al lui Isaac Newton. Un altul, al lui James Maxwell, ale cărui

lucrări Albert însuși le-a descris ca fiind cele mai profunde și mai fertile din câte a cunoscut fizica de la Newton încoace. Un al treilea este al lui Michael Faraday. Și al patrulea, al lui Mahatma Gandhi¹. Mai jos de portrete, se află emblema înrămată a religiei jainiste, imaginea-simbol a religiei nonviolentei.

Albert se uită la scrisoarea primită de la Born: „Eu cred – afirmă Born – că idei precum certitudinea absolută, acuratețea absolută, adevărul final etc. sunt născociri ale imaginației, care s-ar cuveni să fie inadmisibile în orice domeniu al științei“.

— De acord, zice Albert pentru el însuși.

„Pe de altă parte – continuă Born –, orice afirmare a probabilității este fie corectă, fie greșită, din perspectiva teoriei pe care se bazează. O asemenea destindere a gândirii – *Lockerung des Denkens* – mi se pare a fi cea mai mare binecuvântare pe care ne-a dat-o știința modernă.“

— Foarte bine, murmură Albert.

„Deoarece credința într-un adevăr unic și în faptul de a fi unicul său posesor constituie cauza primă a tot răului din lume.“

— Că bine zice Born, își spune Albert. Are perfectă dreptate.

Pendula sa preaiubită, stil Biedermayer, bate ora zece. Când se termină cele zece bătăi, Albert zâmbește în sinea lui: $F = L + S$. *Frieden entspricht Liebe und Stille*. Sau: $P = I + L$. Pace egal Iubire plus Liniște.

1. Mohandas Karamchand Gandhi (1869–1948), zis Mahatma („Marele Suflet“ sau „Venerabilul“) Gandhi, lider al mișcării de obținere a independenței Indiei față de Imperiul Britanic, promotor al nesupunerii civice nonviolente.

*Einstein și Helen Dukas, la un concert la Marea Sinagogă
din Berlin, în 1930*

Dincolo de ușa biroului unde se află Albert, secretara sa internă, care-i face și menajul, *Frau* Helen Dukas, așteaptă ca pendula să termine de bătut ora exactă. Nu-i place deloc ce l-a auzit pe Albert spunând la telefon adineauri: „Oare ai de gând să mă mai suni?“

„Ai de gând...“ = o altă admiratoare, numai bună să-l facă să piardă timpul.

Între în birou și aduce, odată cu ea, și un iz de camfor. Albert și-a propus de mult s-o informeze că: „Acest compus organic, $C_{10}H_{16}O$, e neplăcut“. Dar niciodată nu și-a putut face suficient curaj să-i și spună.

Frau Dukas deschide obloanele verzi ale ferestrei principale a biroului cu mișcări smucite, zdroncănitul având menirea să sune ca o mustrare. Fereastra dă spre sălciile plângătoare, arțarii și ulmii de pe strada cu nenumărate frunzișuri, din suburbii.

Lui Albert, lumina soarelui face să-i curgă ochii. Și-i șterge cu dosul palmei și clipește.

Severă, înaltă și zveltă, *Frau* Dukas este originară din sud-vestul Germaniei, fiica unui negustor germano-evreu. Mama ei era din Hechingen, orașul de unde se trăgea și cea de-a doua soție a lui Albert. Ca secretară și păzitoare a castelului său în ultimii vreo douăzeci și cinci de ani, și-a fixat scopul în viață de a-i asigura lui Albert o existență liniștită.

În casa de pe strada Mercer, dormitorul ei și cel al lui Albert sunt alăturate – numai o baie le desparte. Există și un mic studio cu dormitor, păstrat pentru Margot, fiica vitregă a lui Albert, când vine să-i viziteze. Și un altul, care a fost al surorii lui Albert, Maja – decedată acum patru ani.

— Cine era persoana cu care vorbeai? – vrea să știe *Frau* Dukas.

— O domnișoară pe nume Mimi Beaufort. Mi-a plăcut vocea ei. Din Bostonul onorabil și vechi. De unde provin fasolea și codul, și-alde Lowell vorbesc numai cu-alde Cabot – și, presupun eu, cu-alde Beaufort. La Dumnezeu, sunt toți numai urechi.¹ Crezi că poți afla cine este?

— Te-a sunat din greșeală, și-acum vrei să-ți afl eu cine este?

— Da, exact. Cine n-a făcut în viața lui o greșeală n-a încercat niciodată nimic nou.

— Te superi dacă-ți spun că n-ar mai trebui să-ți pierzi timpul?

— Helen... *Kreativität ist das Resultat verschwendener Zeit*. Creativitatea este ce rămâne de pe urma timpului pierdut. Află cine este această Mimi Beaufort. Caută-i numele în anuarul telefonic de la Greenwich, Connecticut. Și adu-mi, te rog, o cană de ciocolată fierbinte.

1. Aceste rânduri parafrazează un poem scurt al oculistului John Collins Bossidy (1860–1928).

Albert poartă niște papuci de piele roasă, fără șosete. Cămașa lui ponosită, descheiată la gât, lasă la vedere un maiou albastru, cam uzat.

Frau Dukas îi învelește picioarele cu o pătură. Se minunează:

— Niciodată n-am văzut atâtea felicitări la un loc.

— Ce-o fi de felicitat? Aniversările sunt niște automatisme. Oricum, zilele de naștere sunt pentru copii – și se șterge o dată în plus la ochii apoși, a căror lucire contrastează cu încrețiturile și ridurile frunții. Aducă: Am șaptezeci și cinci de ani. Nu întinerim nici unul.

Își umple iar pipa cu tutun „Revelation“ din cutia de tablă, după care și-o aprinde. Un norișor de fum se ridică în spirală.

— Te rog, Helen, adu-mi cana de ciocolată fierbinte.

— Fiecare lucru la vremea lui.

— Ce ai în mână, Helen?

Frau Dukas îi întinde o fotografie de ziar, cu norul-ciu-percă al bombei atomice care a distrus Hiroshima în ziua de 6 august 1945.

— Niște copii de școală din Lincoln, Nebraska, te roagă să le dai un autograf pe asta. Ești gata să le semnezi pe așa ceva?

Învăluit în fumul de pipă, Albert se uită abătut la poză.

— Dacă trebuie...

— Mă duc să-ți aduc, atunci, cana de ciocolată fierbinte, zice *Frau Dukas*, de parcă i-ar făgădui o recompensă.

Ea pleacă, iar el rămâne singur și semnează pe fotografie: *A. Einstein, 14 martie 1954.*

După care, scoate o foaie de hârtie și se pune pe scris:

„140.000 de suflete au pierit la Hiroshima. 100.000 au suferit răni cumplite. 74.000 au pierit la Nagasaki, iar alte 75.000 au suferit leziuni care s-au dovedit fatale, din cauza

rănilor, arsurilor și radiației gamma. La Pearl Harbor, câți oameni au murit? 2.500, mi se spune. Și poetul britanic Donne zice că: «Moartea oricărui om pe mine mă împuținează, pentru că fac parte din omenire; de aceea, niciodată nu caut să aflu pentru cine bate clopotul; pentru tine bate». Lumea occidentală e mulțumită – da, mulțumită. Eu nu sunt. Lucrurile minunate pe care le înveți la școală sunt operele multor generații, create prin efortul entuziast și truda nesfârșită ale fiecărei țări din lume. Ele ți se pun în brațe, ca fiind moștenirea ta, și trebuie s-o primești, s-o cinstești, s-o sporești, iar într-o bună zi, cu bună-credință, să le-o pui în brațe copiilor tăi. Numai așa noi, muritorii, atingem nemurirea, prin lucrurile permanente pe care le creăm în comun.“

Frau Dukas revine cu ciocolata fierbinte. Albert își mai îndeasă niște tutun în pipă, făcându-i semn cu mâna secretaiei să ia loc. Zice:

— O scrisoare, te rog... Helen, către Bertrand Russell – și începe să dicteze: „Sunt de acord cu schița dumitale de propunere, că perspectiva speciei umane este una sumbră, fără precedent. Omenirea este în fața unei alternative clare: fie vom pieri cu toții, fie va trebui să ne înarmăm cu o măsură anume de bun-simț.“

Pendula bate sfertul de oră. Albert continuă:

— „Aici se află, deci, problema cu care venim înaintea dumitale, dură, cumplită, inevitabilă: vom ajunge să-i punem capăt speciei umane, sau va renunța omenirea la război? Oamenii nu vor să aibă de-a face cu această alternativă, pentru că războiul e-atât de greu de abolit. Cu sincere salutări, Albert Einstein.“

Își dă jos unul dintre papucii vechi, scoate o pietricică de granit dintre degetele piciorului și o depune pe scrisoarea de la Born.